

Riadenie a využívanie krajiny vo vzťahu k rozvoju transeurópskej prírodnej siete (TEN-N):

zistenia a odporúčania

Stratégia EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2030 má za cieľ do roku 2030 pripraviť v Európe k obnove biodiverzity. Kľúčovou súčasťou tejto stratégie je rozvoj **transeurópskej prírodnej siete (TEN-N)** prostredníctvom vymedzenia ďalších chránených území a ekologických koridorov pre prioritné biotopy a druhy Európy.

Táto informácia predkladá súhrn zistení a odporúčaní týkajúcich sa vhodných mechanizmov riadenia, stratégií využívania krajiny a finančných nástrojov na vytvorenie odolnej siete TEN-N. Je určená najmä pre orgány s rozhodovacou právomocou na národnej aj regionálnej úrovni pôsobiace v oblasti ochrany prírody, poľnohospodárstva a lesného hospodárstva a územného plánovania a pre Európsku komisiu.

Naše zistenia a odporúčania boli vypracované na základe konzultácií so širokou **škálou zainteresovaných strán**, ako sú vlády členských štátov EÚ, správcovia chránených území, odborne spôsobilé osoby na obstarávanie územnoplánovacích podkladov a územnoplánovacej dokumentácie, mimovládne organizácie a občania. Obsahujú **prípadové štúdie zo** šiestich regiónov v Podunajsku a Karpatoch, Fínsku, Francúzsku, Portugalsku, Španielsku a Nemecku. V hodnotení sa uplatňuje **politicko-ekonomická analýza**¹ vrátane rozhovorov, seminárov a komplexného prehľadu literatúry s cieľom identifikovať spoločné prekážky v riadení a úspešné rámce budovania ekologickej konektivity. Zistenia sa využili na identifikáciu potenciálnych možností pre zmenu a opatrení, ktoré integrujú **zelenú a modrú infraštruktúru** na podporu **biodiverzity a udržateľného rozvoja**.

Kľúčové zistenia

Mnohé európske krajiny čelia v oblasti riadenia podobným výzvam, aby mohli účinne realizovať a chrániť ekologickú prepojenosť chránených území, a to aj napriek tomu, že existujú riadiace rámce na miestnej, národnej a EÚ úrovni. Identifikovali sme štyri základné príčiny: (1) **slabá legislatíva a jej nedostatočné uplatňovanie**; (2) **nedostatočné riešenie konfliktov**; (3) **neudržateľné využívanie krajiny a rozvoj infraštruktúry**; a (4) **nedostatky vo financovaní, technických možnostiach a znalostiach**.

Legislatíva často nemá potrebný vplyv na územné plánovanie na príslušnej úrovni a preto nechráni biokoridory pred činnosťami, ktoré ich poškodzujú alebo ničia. Situáciu zhoršuje **nedostatok formálnych pravidiel pre strategické plánovanie v konkrétnych hospodárskych odvetviach**. Vo viacerých krajinách **nedostatky v legislatíve** oslabujú jej uplatňovanie na miestnej úrovni alebo vedú k čisto dobrovoľnému a *ad hoc* prístupu. V týchto prípadoch sa ekologická konektivita krajiny pri rozhodovaní formálne nezohľadňuje. Implementácia legislatívy tiež trpí **nedostatkom politických stimulov** a malou ochotou ju **presadzovať**.

V prípade zabezpečenia konektivity krajiny **často existuje nesúlad medzi rozsahom implementácie** (zodpovedný orgán) **a rozsahom potrebných opatrení**. Tento problém je umocnený **nedostatkom personálu a odborných znalostí z oblasti ekológie**, najmä na nižších administratívnych úrovniach.

Na podporu ekologickej konektivity **sú k dispozícii verejné finančné prostriedky**, ale často sú dostupné iba na báze projektov a tým pádom **chýba dlhodobějšía perspektíva a záruky**. Zvyčajne tieto prostriedky nepostačujú na riešenie kľúčových finančných potrieb a teda **mnohé sústavy**

¹ Politicko-ekonomická analýza je "súbor pojmov, otázok a nástrojov, ktoré môžu pomôcť lepšie pochopiť vzájomné pôsobenie politických, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych procesov a spôsob, akým tieto procesy vytvárajú konkrétne výsledky".

chránených území zostávajú bez dostatku zdrojov. Okrem toho sa toky verejného financovania nie vždy využívajú cielene z hľadiska prínosu pre konektivitu krajiny (napr. spoločná poľnohospodárska politika). Súbežne sa rozvíjajú aj **súkromné nástroje financovania**, ktoré sú však stále pomerne obmedzené a roztrieštené.

Odporúčania

Na riešenie uvedeného rôznorodého súboru problémov uvádzame štyri vzájomne sa dopĺňajúce **cesty k zmene² ako súbor podmienok so zodpovedajúcimi opatreniami** pre vlády a iné vykonávacie orgány na európskej, vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni v rôznych sektoroch využívania krajiny. Tieto odporúčania sú ilustrované niekoľkými príkladmi dobrej praxe.

Cesta 1 - Regulačný rámec: Ak existuje vhodný regulačný rámec, ktorý je správne uplatňovaný a je podporený pevnými stimulmi, *potom* ho rôzne dotknuté strany podporujú, *pretože* uznávajú hodnotu, prínosy a význam ekologickej konektivity pre ľudí a voľne žijúce živočíchy. Odporúčané opatrenia:

- ✓ **Preskúmať existujúce politiky a právne predpisy:** zabezpečiť, aby legislatíva bola vo vzťahu k ekologickej konektivite krajiny jasne definovaná a mala záväzný vplyv na územné plánovanie, zabezpečiť participatívny rozhodovací proces.
- ✓ **Zlepšiť uplatňovanie:** zabezpečiť primeraný (politický) mandát, personálne zabezpečenie, financovanie a presadzovanie
- ✓ **Začleniť tému ekologickej konektivity do sektorových politík:** zabezpečiť spojitost politiky (vrátane infraštruktúry, poľnohospodárstva a lesného hospodárstva) a synergiu s inými územnými plánmi
- ✓ **Riešiť konflikty v oblasti využívania krajiny:** využívať dobrovoľnícke prístupy, a to aj prostredníctvom inovátnych nástrojov (napr. právo prechodu cez cudzí pozemok).

Cesta 2 - Udržateľný hospodársky rozvoj: Ak je hospodársky rozvoj spojený s jasnými usmerneniami pre zmierňujúce opatrenia, zohľadnením ekosystémových služieb a predchádzaním konfliktom pri využívaní krajiny prostredníctvom spolupráce medzi sektormi, *potom* sa posúva smerom k udržateľnému hospodárskemu modelu, ktorý oceňuje a profituje zo zelenej infraštruktúry, *pretože* sila každého sektora sa vyvažuje tým, že všetky sektory pracujú pre spoločný cieľ (profit). Odporúčané opatrenia:

- ✓ **Zapojiť poľnohospodárov a lesníkov a riešiť konflikty s vlastníkmi pôdy:** budovať dlhodobé vzťahy a dôveru pomocou včasných a primeraných stimulov.
- ✓ **Začleniť konektivitu krajiny do plánovania a hodnotenia:** uskutočniť strategické plánovanie infraštruktúrnych projektov, uplatniť programový prístup k existujúcej infraštruktúre a uznať viacnásobné výhody konektivity krajiny na celoštátnej úrovni

Cesta 3 - Budovanie vedomostí a kapacít: Ak sa vytvorí a sprostredkuje primeraná vedomostná základňa, technické a ľudské kapacity, zlepši sa plánovanie a projektovanie, ako aj realizácia dobre prepojenej a odolnej TEN-N, *pretože* sa tým uľahčí prístup všetkých príslušných odvetví k najvýhodnejším riešeniam s optimalizovanými nákladmi. Odporúčané opatrenia:

- ✓ **Optimalizovať úlohu sieťovania odborníkov a inštitúcií:** vytvorenie spoločenstva odborníkov z praxe
- ✓ **Zvyšovať povedomie a poskytovať školenia:** vrátane vhodných usmernení a stanovenia noriem na vedeckom základe
- ✓ **Podporovať a zabezpečiť primerané financovanie a nástroje:** maximalizovať správne využívanie existujúcich finančných prostriedkov a preskúmať nové nástroje.
- ✓ **Budovanie obchodných a ekonomických zručností odborníkov:** uvoľnenie inovátnych možností pre investície

Cesta 4 - Posilnenie postavenia občianskej spoločnosti a riešenie konfliktov: Ak je občianska spoločnosť posilnená a príčiny konfliktov sú objasnené prostredníctvom spájania aktérov, *potom* je možné vybudovať angažovanosť, konflikty je možné riadiť a dôvera a spolupráca zainteresovaných strán sa zlepši, *pretože* iniciatívy a zlepšenia zdola nahor sú katalyzátorom pozitívnych zmien. Odporúčané opatrenia:

² Cesta zmeny je "vysvetlenie toho, ako môže vzniknúť želaný výsledok v dôsledku konania (prípadne viacerých) iných aktérov".

- ✓ **Posilniť postavenie občianskej spoločnosti:** vytvoriť politické prostredie, ktoré je inkluzívne a otvorené zmenám, podporovať miestnych aktívnych občanov
- ✓ **Zvýšiť zapojenie zainteresovaných strán:** vytvoriť národné a cezhraničné medzisektorové siete
- ✓ **Uplatňovať riadenie konfliktov a učenie sa spolupráci:** vytvoriť spoločnú víziu, pracovať ako rovný s rovným, monitorovať výsledky a prispôbovať sa.

Načrtnuté cesty sa navzájom dopĺňajú a zahŕňajú rôzne činnosti na rôznych úrovniach. Správa, politika a financovanie sú kľúčovými prvkami, ktoré buď umožňujú alebo bránia úspešnej realizácii prepojeného systému chránených území v celej Európe.

Tieto zistenia a odporúčania sú jedným z výstupov [projektu NaturaConnect](#), ktorého cieľom je podporovať členské štáty EÚ pri účinnom nastavovaní a implementácii TEN-N prostredníctvom poskytovania vedeckých a legislatívnych údajov, usmernení a nástrojov na rozhodovanie. Viac informácií o existujúcich právnych rámcoch a systémoch riadenia v Európe v rôznych krajinách nájdete v [úplnom znení správy](#).

Funded by
the European Union

NaturaConnect receives funding under the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under grant agreement number 101060429.

www.naturaconnect.eu

[@naturaconnect](https://www.linkedin.com/company/naturaconnect)

naturaconnect@iiasa.ac.at

[@naturaconnect](https://twitter.com/naturaconnect)